

dersdeo

öğrenmenin en kolay yolu o!

Yurttaşlık

TEMEL HUKUK BİLGİLERİ

Sosyal Hayatı Düzenleyen Kurallar

Din Kuralları (Teoloji)

İlahi irade tarafından konulduğuna inanılan ve insan davranışlarını düzenleyen, uhrevi yaşamda cehennem azabı çekileceği korkusuyla yaptırıma bağlanan emir ve yasaklardır.

- Emir ve yasak içerir; normatif (kurala bağlanmış) bir özelliğe sahiptir.
- İnsan davranışlarını düzenler ve ilahi irade tarafından konulur.
- Müeyyidesi-yaptırımı: Öbür dünyada cehennem azabı çekme korkusudur.
- Yazılıdır ve statik (değişmez) kurallardan oluşur.
- Manevi yaptırım içermesi, toplumsal hayatı düzenlemedeki etkisini zayıflatır.

Ahlak Kuralları (Etik)

Kişinin kendi vicdanı tarafından konulan ve kendi davranışlarını düzenleyen, vicdan azabı ile yaptırıma bağlanan emir ve yasaklardır.

- Emir ve yasak içerir: Normatiftir.
- İnsan davranışlarını düzenler.

Kişisel-sübjektif ahlak kuralları

İnsanın kendi nefsi, vicdanı ile ilgili ahlaki yükümlülüğüdür. “Dürüst olmak, başkaları hakkında iyi düşünmek, yalan söylememek” yönündeki davranışlardır.

Toplumsal-objektif ahlak kuralları

İnsanın diğer insanlara karşı olan ödevlerini düzenleyen ahlak kurallarıdır. “Yoksullara yardım etmek, hırsızlık yapmamak, otobüste yaşlılara yer vermek” örnek olarak verilebilir.

Görgü Kuralları (Estetik)

Belirli bir çevrede yaşayan insanların birbirlerine karşı davranışlarını düzenleyen manevi yaptırımlı kurallardır. Sofra adabı, toplantı kültürü, selamlaşmak, sosyal topluluk içindeki davranış kalıpları örnek olarak gösterilebilir.

- Koyucusu: Belirli bir toplumsal çevredir.
- Müeyyidesi - yaptırımı: Yaptırımı en hafif olan kurallardır. Görgüsüz, saygısız, kaba gibi nitelendirmeler şeklinde ortaya çıkar.

Yaptırımının manevi olması, toplumsal hayatı düzenlemedeki etkisini zayıflatır.

Hukuk Kuralları

Devletin yetkili organları tarafından konulan ve insan davranışlarını düzenleyen, cebir ile yaptırıma bağlanmış emir ve yasaklardır.

- Emir ve yasak içerir: Normatiflik.
- İnsan davranışlarını düzenler.
- Koyucusu: Devletin yetkili organları tarafından konulur.
- Yazılıdır. (mevzu hukuk)

- Müeyyidesi – yaptırımı: Yaptırımı maddidir. Devletin yetkili organları tarafından merkezi olarak konulur. Bu yanıla toplumsal hayatı düzenleyen en etkili normlardır. Devletin zorlayıcı gücüne (cebir) dayanması toplumsal sorunların çözümünde caydırıcı bir etki yaratır.
- Hukuk kuralları;
 - genellik
 - süreklilik
 - soyutluk
 - objektiflik (kişilik dışı olma) özelliğine sahiptir.
- Hukuk kuralları düzenleyicidir.
- “Kişi ile kişi (toplum)” arasındaki ilişkiler Özel Hukuk kapsamında düzenlenirken, “kişi ile devlet” arasındaki ilişkileri Kamu Hukuku kuralları belirler. “Devletlerin ve uluslararası örgütlerin” arasındaki ilişkiler bir kamu hukuku disiplini olan Devletler Genel Hukuku’nun konusunu oluşturur.

Müeyyide (yaptırım) Kavramı

Sosyal hayatı düzenleyen kuralların koymuş olduğu emir ve yasakların ihlaline tepki olarak ortaya çıkan ve kişileri bu kurallara uymaya zorlayan yaptırımlardır.

- Devlet organları tarafından belli bir usul içinde belirlenip uygulanan yaptırımlar, hukuksal-maddi niteliklidir.
- Sosyal hayatı düzenleyen diğer kuralların çiğnenmesine gösterilen tepki manevi yaptırımdır.

Maddi Yaptırım Türleri

I) Ceza

Kanunun suç işleyen kişiye uygulanmasını öngördüğü yaptırımdır: Adli para cezası, hapis cezası, kamu haklarından yoksun bırakılma cezası, disiplin cezaları.

- Türk hukuk sisteminde ölüm cezası, genel müsadere ve kısas yaptırımını yoktur.
- Adli cezalar bir yargı kararıdır. Buna karşılık idari cezalar kamu yönetiminin bir sonucu olarak konulur. İdari cezalara karşı yargı yolu açıktır.

2) Cebri İcra (zorla yerine getirme)

Borcunu yerine getirmeyen kimseyi borcunu yerine getirmeye zorlama biçiminde bir yaptırımdır. Alacağın icra yolu ile alınması, asker kaçaklarının şubeye teslim edilmesi, ruhsatsız kaçak yapıların yıkılması kamu gücünün zorlayıcı etkisinin örnekleridir.

3)Tazminat

Hukuka aykırı olarak gerçekleşen kusurlu bir davranışın sonucunda başkasına verdiği zararın, zarar veren kişiye ödettilmesidir. Malvarlığında eksilme meydana getiren kusurlu davranışlara karşı maddi tazminat davası açılır. Kişinin manevi varlığında acı, keder yaratan davranışlardan doğan zararı gidermek amacıyla manevi tazminat davası açılır. Tazminat yaptırımına neden olan zarar iki şekilde ortaya çıkar;

- Sözleşmeye aykırılık
- Haksız fiiller

4) İptal

Hukuka aykırı olarak yapılan idari işlemlerin yargı organı kararıyla ortadan kaldırılmasıdır. Bir devlet memurunun, hakkında amirinin verdiği disiplin cezasına karşı idari yargıya başvurması iptal davası yoluyla gerçekleşir. Başvuru süreleri: Vergi mahkemesinde 30 gün, idare mahkemesinde 60 gün içinde iptal davası açılmalıdır.

5) Hükümsüzlük (Geçersizlik)

Bir hukuki işlemin kanunun öngördüğü şekilde yapılmaması veya kanuna aykırı olarak yapılması halinde hukuki sonuç doğurmamasıdır.

Hükümsüzlük Türleri

a) Yokluk

Resmi şekil eksikliğidir. Bir hukuki işlemde, kanunun öngördüğü kurucu unsurlardan en az birine uyulmaması halinde o işlemin oluşmamış sayılmasıdır. Resmi evlendirme memuru önünde yapılmayan evlilikler, tapu dairesinde devredilmemiş gayrimenkuller ile ilgili hukuki işlemler hüküm ve sonuç doğurmazlar.

b) Butlan

Bir hukuki işlemin baştan itibaren hukuki sonuçlarını meydana getirememesi veya sonradan da geçerli kılınamaması demektir.

Mutlak Butlan: Gerçekleşen bir hukuki işlemin, hukukun emredici hükümlerine aykırı olmasıdır. Ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin (tam ehliyetsizler) fiilleri hukuki sonuç doğurmaz. Ayırt etme gücünden yoksun kimselerin evlenmesi veya bir borç ilişkisi kurması mutlak butlan yaptırımıyla hükümsüz-geçersiz sayılır. Ahlaka ve hukuka aykırı işlemler mutlak butlan davası ile etkisiz hale getirilir.

Türk Medeni Kanunu'na göre, “bir kimse ile amca, hala, dayı ve teyzesi arasında evlenmek yasaktır.” Ancak her nasılsa yasaklanmış bir evlilik gerçekleşmişse kanunun emredici hükmüne aykırıdır. Bu evlilik hukuk âleminde vardır, ama baştan itibaren geçersizdir.

Nispi Butlan:

Kanunun öngördüğü unsurlara sahip olan ve kanunun emredici hükümlerine aykırı olmayan bir işlem, o işlemi oluşturan iradede bir sakatlık varsa nispi butlan ile maluldür. Baştan geçerli olan bir hukuki işlem, taraflardan birinin onun iptalini istemesiyle geçersiz hale gelmektedir. (Hata, Hile, Tehdit, Gabin)

İrade bozukluğu içinde işlemi yapan tarafın talebiyle butlan davası açılır; 1 yıllık bir hak düşürücü süreye bağlanmıştır.

c) Tek Taraflı Başlamazlık

Ayırım gücüne sahip küçüklerin veya ergin olduğu halde kısıtlanmış kimselerin yasal temsilcilerinin (veli – vasi) izni olmaksızın yaptıkları hukuki işlemlerin tek taraflı sonuç doğurmasıdır. Yalnızca karşı tarafı bağlayan işlem veli ve vasi tarafından onaylanırsa iki taraflı geçerli sayılacaktır; aksi halde en başından başlayarak hukuki işlem geçersiz sayılacaktır.

Çeşitli Hukuk Tanımları

Pozitif Hukuk (Müspet Hukuk – Dogmatik Hukuk)

Yürürlükte olan yazılı ve yazılı olmayan hukuk kurallarının bütünüdür. Geçerli ve uygulanmakta olan hukuktur.

Mevzu Hukuk (Mevzuat)

Yetkili merci tarafından konulmuş, yürürlükte olan yazılı kaynakların oluşturduğu hukuk kurallarıdır. Mevzuat kavramı içinde örf-adet hukuku kuralları yer almaz.

Tabii Hukuk (Doğal Hukuk – İdeal Hukuk):

Olması gereken hukuk kurallarını ifade eder. Yürürlükteki hukuk kurallarına yol gösteren bir işleve sahiptir.

Tarihi Hukuk

Yürürlükten kalkmış, mevzuatın dışına çıkarılmış hukuk kurallarını ifade eder. Ölüm cezası ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri yapılan değişikliklerle Türk mevzuatından silinmişlerdir. **(2004 değişikliği)**

Hukuk Kurallarının Çeşitleri

Emredici Hukuk Kuralları

Mutlaka uyulması gereken, kanunda emredilen hükmün aksine işlem yapılamayacağını ifade eden hukuk kurallarıdır. Medeni Kanunda belirtilmiş evlenme yasakları örnek olarak verilebilir.

Tamamlayıcı Hukuk Kuralları

Yapılan sözleşmelerde tarafların öngörmedikleri, üzerinde durmadıkları konuları düzenleyen nitelikteki kurallardır. Yedek hukuk kuralları olarak adlandırılır.

Örneğin kurulmuş bir borç ilişkisinde taraflar arasında sözleşmede faiz oranı ve miktarı belirlenmemişse kanuni faiz oranı uygulanır.

Yorumlayıcı Hukuk Kuralları:

Yedek hukuk kuralları arasında yer alır. Tarafların sözleşmede açıklıkla belirtmedikleri kimi belirsiz kavram ve durumların anlamını ortaya koyan kurallardır.

Sözelimi ay başı, ay ortası veya ay sonu olarak düzenlenmiş vadelerin bulunulan yıl ve aya göre yorumlanarak tamamlanmasıdır.

Tanımlayıcı Hukuk Kuralları:

Hukuki bir kurumun veya kavramın ne anlama geldiğini ortaya koyan, içeriğini açıklayan hukuk kurallarıdır.

Örneğin Medeni Kanunda ikametgâh, nişanlanma gibi kurumların veya Türk Ceza Kanununda hırsızlık suçunun tanımları yapılmıştır.

Hukuk Kaynakları

I) Yazılı Kaynaklar (Asli Kaynaklar - Mevzuat)

- Anayasa
- Kanun
- Milletlerarası Antlaşmalar
- Kanun Hükmünde Kararnameler
- İçtihadı Birleştirme Kararları
- Tüzük
- Yönetmelik
- Genelge ve diğer düzenleyici idari işlemler

2) Yazısız – Tali Kaynaklar: Örf ve Adet Hukuku

Kanunda (yazılı-asli kaynaklarda) somut olaya uygulanabilecek bir hüküm yoksa hâkimin başvuracağı kaynaktır. Toplum içindeki bir davranış kuralının örf ve adet hukuku kuralı olarak geçerli olabilmesi için aşağıdaki şartları yerine getirmesi gerekir:

- Eskiye ait olma ve süreklilik: Çok eskiden beri mevcut olması gerekir.
- Genel inanç - kabul: Söz konusu davranış biçimine uyulmasının zorunlu olduğu yolunda toplumda genel bir kabul doğmuş olmalıdır.
- Devlet desteği: İlk üç şartı taşıyan bir örf ve adet kuralının hukuk düzeni tarafından tanınmış ve desteklenmiş olması gerekir.

Örf-adet kuralları, ceza hukukuna kaynak olamaz; Medeni Hukuk, Ticaret Hukuku gibi kişiler arası ilişkileri düzenleyen özel hukuk alanında uygulanır.

Hukuk - Örf ve Adet İlişkisi

- Hukuk kuralları ile örf ve adet arasında örtüşme veya çatışma olabilir. Bazı durumlarda aynı davranış kuralı hem örf ve adet, hem de hukuk tarafından emredilebilir. Örf ve adet bazı durumlarda hukukun kaynakları arasında yer alabilmektedir.
- Örf ve adet kuralları ile hukuk sistemi kimi zaman çatışabilmektedir. Örneğin kan davası, bir örf ve adet kuralıdır. Ama Türk hukuku bunu yasaklamış ve en ağır şekilde cezalandırmıştır.

3) Yardımcı Kaynaklar

- Bilimsel görüş ve yorumlar: Tartışmalı olan konularda hukuk bilginlerinin ileri sürmüş oldukları görüş, düşünce ve kanaatlerdir. **Doktrin** veya **öğreti** de denir. Bağlayıcı değildir.
- Yargı Kararları (İçtihat): Bir mahkeme bir anlaşmazlığı sonuca bağlarken, benzer bir anlaşmazlığı daha önce sonuca bağlayan mahkeme kararlarından yararlanabilir. Bağlayıcı değildir.

ÖNEMLİ NOT: Yüksek mahkemelerin dağınık ve çelişkili mahkeme kararlarını bir araya getirerek verdikleri **İçtihadı Birleştirme Kararları** yazılı kaynaklardan birisidir ve kanuna eşdeğerdir. Bu yanılla İçtihadı Birleştirme Kararları bütün mahkemeler ve hâkimler için asli kaynaktır, bağlayıcıdır.

Boşluk Türleri

I) Kanun Boşluğu ve Hâkimin Takdir Yetkisi

- Hâkimin önündeki meseleye, somut olaya uygulayacağı bir hukuk kuralı veya kanun vardır. Hâkim bu kanunu yorumlayarak bir hüküm verir. Ancak somut olaya uygulanacak kanun hükümlerinde eksiklik varsa veya kanun bütün ayrıntıları ile düzenlenmemişse, hâkim somut olaya uygulayacağı kuralı kanunda doğrudan bulamayabilir. Bu duruma **“Kanun Boşluğu”** denir.
- Yasa koyucunun bilinçli olarak kuralın içini boş bırakması her yaşanan ve yargıya taşınan olayların birbirinden farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Kural içi boşluk olarak adlandırılan bu bilinçli tutumun nedeni, hakime takdir yetkisi tanıyarak adaletli bir karar verilmesini sağlamaktır.

Kanun boşluğunun ikinci türü "bilinçsiz boşluk"tur. Yasakoyucu ihmal, öngörüsüzlük veya sosyal ve teknik ilerlemelerin gerisinde kalarak boşluk yaratmış olabilir.

1. **Açık (gerçek) boşluk:** Olayı çözümleyecek genel veya özel hiçbir kuralın bulunmamasıdır.
2. **Örtülü (zımnî) boşluk:** Olayı açıklığa kavuşturacak bir kuralın bulunmasına rağmen meseleyi çözebilecek ve ihtiyacı karşılayacak düzeyde değilse örtülü boşluk oluşur.

2) Hukuk Boşluğu ve Hâkimin Hukuk Yaratması

- Yazılı kaynakların yanı sıra örf-adet hukukunda hâkimin önündeki uyuşmazlığı çözebilecek bir kural bulunamazsa bu durumda “Hukuk Boşluğu” ortaya çıkar.
- Hâkim, hukuk yaratarak hukuk boşluğunu doldurur. Ancak hâkimin önündeki meseleyi çözmek için yarattığı hukuk kuralı başka bir hâkimi ve mahkemeyi bağlamaz; bir içtihat olamaz.
- Hâkimin hukuk boşluğunu doldurmak için oluşturduğu kural; üst yargı organlarının denetimine tabidir.
- Hâkimin hukuk yaratarak verdiği karar genel değil, tekil bir kuraldır; hâkimin önündeki meseleyle sınırlıdır ve diğer bir hâkim için bağlayıcı değildir.

Hukukun Sistematiđi (Hukuk Dalları)

Kamu Hukuku Dalları

Eşitsizlik ilkesi üzerine kurulu ve altlık / üstlük ilişkisinin belirleyici olduğu bir hukuk disiplindir. Devlet egemendir ve kişilerden üstündür. (cezalandırma, cebri icra, vergi toplama, kamulaştırma, askere alma...)

1) Anayasa Hukuku

Devletin yapısını, temel fonksiyonlarını, organlarını ve bu organların arasındaki ilişkileri konu alır. Anayasalı bir sistemde temel haklar ve özgürlükler Anayasada tek tek sayılmıştır ve güvence altına alınmıştır.

2) İdare Hukuku

Devletin yürütme organı içinde yer alan ve kamu hizmetlerinin görülmesi ile ilgili kamu örgütlenmesini konu alan hukuk kurallarıdır. Kişiler ile idari teşkilat arasındaki ilişkilerin usul ve esaslarını inceler.

Kamu hizmeti

Bakanlıklar biçiminde örgütlenmiştir. (eğitim, sağlık, ulaşım, enerji, güvenlik...)

İdari teşkilat

Üretilen kamu hizmetlerinin devletin organizasyonu ile topluma ulaştırılması gerekir. Merkezi idare, taşra teşkilatı, yerel yönetimler, hizmet kuruluşları idarenin örgütlenmesi ile ortaya çıkmıştır.

İdari personel

Kamu hizmetlerinin insan unsurudur. Memur, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler kamu görevlileri olarak istihdam edilirler.

İdari işlem

Tüzük, yönetmelik, atama, genelge, disiplin cezaları, ruhsat verme, kamulaştırma gibi idarenin hizmet üretirken ve faaliyette bulunurken ortaya koyduğu işlemlerdir.

İdarenin denetlenmesi

Müfettişler aracılığıyla idari denetim, TBMM’de kullanılan yöntemlerle siyasi denetim gerçekleşir. İdarenin eylem ve işlemlerine karşı bireylerin iptal davası açması yargısal denetime örnektir.

3) Ceza Hukuku

Suç oluşturan eylem ve davranışları, bu davranışlara uygulanacak cezaları düzenleyen hukuk kurallarıdır.

Suçun unsurları

- **Maddi unsur (hareket):** Suçu oluşturan, insan eylemi ihmali (yerine getirmeme) veya icrai (yapma) bir hareketle doğar.
- **Kanuni unsur (tipiklik):** “Kanunsuz suç ve ceza olmaz.” ilkesinin sonucu olarak bir davranışın Türk Ceza Kanununda suç tiplerinden biri olarak belirtilmesi gerekir.
- **Manevi unsur (kusurluluk):** Suç oluşturan davranış, fail tarafından bilerek ve isteyerek yapılmışsa kasıtlı bir irade vardır. Ancak, dikkatsizlik-tedbirsizlik veya acemilikle yapılan kusurlu davranışlar taksirli suç olarak adlandırılır.

Ceza Ehliyeti: Suçu işleyen kimselere uygulanacak ceza kuralları farklılıklar gösterir. Yaş, ayırt etme gücünün varlığı/yokluğu cezalandırma koşullarını etkiler.

Ayırtım gücü (temyiz kudreti): Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, akıl zayıflığı ve sarhoşluk kişinin bilincini, iradesini etkiler.

Yaş: Suçu işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış küçükler hakkında ceza soruşturması yapılamaz; çünkü ceza ehliyetleri yoktur.

- 12 – 15 yaş grubu ile 15 – 18 yaş gruplarının cezalandırılması olanaklıdır. Bu kimselerin tam olmayan ehliyetleri vardır. Suçu işlediğinin farkındaysa ceza verilir, indirimli ceza uygulaması vardır. Bu gruptaki çocukların yargılaması, tutuklanması, cezalarının infazı farklı usullerle gerçekleştirilir.
- 18 yaşını doldurmuş kimselerin ceza ehliyetleri tamdır. 21 yaşını doldurmuş sağır-dilsiz kimselerin ceza ehliyetleri tamdır.

4) Vergi Hukuku

Türk vatandaşları için anayasada tanımlanmış siyasi ödevlerden biri vergi ödeme yükümlülüğüdür.

Vergide Genellik

Herkesin vergi ödemekle yükümlü olmasıdır.

Vergide Adalet

Bireylerin mali gücüne göre vergilendirilmesidir. Artan oranlı vergi katsayısı kullanılır.

Vergide Kanunilik

Kanunda ifade edilen biçimlerde vergi toplanmasıdır.

Vergi Türleri

Gelir üzerinden alınan vergiler; Kurumlar vergisi ve Gelir vergisidir.

Harcamalar üzerinden toplanan vergiler; Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

Servet üzerinden alınan vergiler; Emlak Vergisi, Taşıt Alım Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi

5) Devletler Genel Hukuku

- İç hukukta egemenlik yetkisine sahip olan devlet kişilerden üstündür; ancak dış hukukta bağımsız devletler ve uluslararası örgütler eşittir. Uluslararası zeminde kurulan askeri, siyasi, ekonomik, kültürel ilişkiler Devletler Hukukunun konusunu oluşturur. (Uluslararası Hukuk)
- **Antlaşmalar**, uluslararası mahkemelerin (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi - Uluslararası Adalet Divanı) kararlarından oluşan **İçtihatlar**, **Uluslararası gelenekler ve uygulamalar**, bilim adamlarının bu konuda ortaya koydukları görüşler (**Doktrin**) Devletler Genel Hukukunun kaynaklarını oluşturur.

6) İcra – İflas Hukuku

Özel hukuk alanında mahkemelerin vermiş oldukları hükümlerin devlet eliyle zorla yerine getirilmesi yöntemlerini inceler.

İcra hukukunda cebri icra yetkisini icra daireleri kullanmaktadır. Alacaklının alacağını takip etmesi, takibin kesinleşmesi, malların haczedilmesi, hacizli malların satışı ve paranın paylaştırılması ile icra dairelerinin görevi sona erer.

- **Aciz vesikası:** Paranın paylaşılması sonucunda alacağını bütünüyle alamayan alacaklının kendisine ödenmeyen alacak kısmı için icra dairesi tarafından verilen belgedir.
- **İpotek:** Alacağın teminat altına alınması için gösterilen rehindir.
- **Konkordato:** Mali durumu bozulan borçlunun korunması için alacaklılarla ödeme koşulları, vadesi ve oranları üzerinden kanunda öngörülen şekillerde anlaşma yapılabilmesidir.
- **Müflis:** İflas eden tacire verilen ad.
- **İflas masası:** Müflisin hakları (aktif) ve borçlarıyla (pasif) haczedilecek tüm malvarlığıdır. İflas memurları iflas masasındaki malvarlığını yöneterek alacaklıların alacak hakkını güvence altına alır.

7) Yargılama Hukuku (Usul Hukuku)

Yargı yetkisini kullanan mahkemelerin izleyecekleri usul ve esasları düzenleyen hukuk dalıdır. Hukuk uyuşmazlıklarının çözümünde uygulanacak kuralları ifade eder. Türk yargı sistemi; Adli yargı, İdari yargı, Askeri yargı, Uyuşmazlık yargısı ve Anayasa yargısı olmak üzere 5 (beş) yargı kolundan oluşur.

I) **Adli Yargı:** Medeni yargı ve Ceza yargısı olarak ayrılır. Medeni Yargılama Hukukunun yasal dayanağı **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunudur.** (HUMK). Ceza Yargılama Hukukunun esasları **Ceza Muhakemeleri Kanununda** düzenlenmiştir.(CMK)

- Medeni yargılamada ilk derece mahkemeleri arasında **sulh hukuk, asliye hukuk, ticaret, aile, iş, kadastro ve tüketici mahkemeleri** yer alır.
- Ceza yargılamasında **sulh ceza, asliye ceza, ağır ceza mahkemeleri ile çocuk mahkemeleri ve trafik mahkemeleri** ilk derece yargı organlarıdır.
- İlk derece mahkemeleri hükmün verildiği yerlerdir. Adli yargı kolunun temyiz mahkemesi **Yargıtay**dır. Yargıtay denetim ve kontrol mahkemesi olarak faaliyet yürütür.

2) **İdari Yargı:** İdari eylem ve işlemlere karşı açılacak davalarda görevli ilk derece mahkemeleri **vergi ve idare mahkemeleridir**. Bu mahkemelerde tek hâkimle verilen kararlara karşı itiraz başvurusunda bulunulacak **Bölge İdare Mahkemeleri** oluşturulmuştur.

Danıştay ise yüksek bir yargı organı olarak danışma, inceleme ve temyiz mahkemesi olarak işlev gösterir.

3) **Askeri Yargı:** Askeri ceza yargısı **disiplin mahkemeleri ile askeri ceza mahkemelerinden** oluşur. **Askeri Yargıtay** ise bu yargı düzeninin yüksek mahkemesi olarak çalışmalarını sürdürür. Askeri idari yargılama kolunda tek dereceli mahkeme olarak işlev gösteren **Askeri Yüksek İdare Mahkemesi** aynı zamanda yüksek bir yargı organıdır.

4) **Uyuşmazlık Yargısı:** Adli, idari ve askeri yargı kollarına bağlı mahkemeler arasında ortaya çıkabilecek görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak karara bağlayan yargı koludur. 1982 Anayasası uyuşmazlık yargısında yüksek bir mahkeme niteliğinde Uyuşmazlık Mahkemesini yetkilendirmiştir.

5) **Anayasa Yargısı:** Anayasaya uygunluk denetimi yapan, parti kapatma davalarını karara bağlayan, Yüce Divan olarak anayasada sayılmış kamu görevlileri hakkında yargılama yapan **Anayasa Mahkemesi** yüksek bir yargı yeri olarak 1962'de kurulmuştur.

1982 Anayasasına göre yüksek yargı yerleri: Yargıtay - Danıştay - Askeri Yargıtay - Askeri Yüksek İdare Mahkemesi - Anayasa Mahkemesi - Uyuşmazlık Mahkemesi

Özel Hukuk Dalları

Eşitler arası bir içeriğe sahiptir ve kişilerin birbiriyle kurdukları ilişkileri düzenlerler. Medeni Hukuk, Borçlar Hukuku, Ticaret Hukuku, Devletler Özel Hukuku olarak ayrılır.

I) Medeni Hukuk

Medeni Hukuk kişilerin toplumsal yaşam içerisinde bir değer ve hüküm ifade eden eylem ve davranışlarını, işlemlerini, ilişkilerini inceleyen hukuk kurallarından oluşur. Medeni Kanun başlangıç hükümleri ve beş bölümden oluşur; Kişiler Hukuku, Aile Hukuku, Eşya Hukuku, Miras Hukuku ve Borçlar Hukukundan oluşur.

I.a) Kişiler Hukuku

Kişi kavramı, gerçek ve tüzel kişiler, kişiliğin kazanılması, kişiliğin korunması, kişiliğin sona ermesi, hak ehliyeti ve fiil ehliyetinin koşulları, erginlik, yerleşim yeri, hısımlık, kişilerin hakları, kamu hakları ve özel haklar ayrımı kişiler hukukunun temel konularıdır.

I.b) Aile Hukuku: Nişanlanma, evlenme, boşanma, velayet, nafaka, vesayet, soy bağı konularını ele alır.

Velayet: Ergin olmamış küçüklerin üzerinde anne ve babanın koruması, hakları.

Vesayet: Korunması gereken kimselere yasal temsilci atanmasıyla(vasi) kurulan ilişki.

Soybağı (neseb) : Aile birliği içinde soy babadan geçer. Doğan çocukla babası arasındaki bağıdır.

I.c) Eşya Hukuku: Ayni haklar içinde mülkiyet hakkı, zilyetlik kavramı, ipotek ve irtifak haklarını, malikin durumu, menkul ve gayrimenkul malların mülkiyetini, tapu sicilini inceler.

Zilyetlik: Eşya üzerinde kullanılan fiili egemenlik gücüdür.

I.d) Miras Hukuku: Bir kimsenin ölümünden sonra hak ve borçlarının kimlere ve nasıl devredileceğini belirten kurallardan oluşur.

Muris: Miras bırakan kimsedir.

Varis: Miras hakkından yararlanan kişiler, mirasçı.

Tereke: Mirasa konu olan haklardan ve borçlardan oluşan malvarlığıdır.

2) Borçlar Hukuku

Medeni hukukun tamamlayıcı parçasıdır. Kişiler arasında ekonomik nitelikteki ilişkileri ve bu ilişkiden doğan alacakları, borçları düzenleyen kuralların bütünüdür.

3) Ticaret Hukuku

Kişiler arasındaki ticari nitelikteki ilişkileri içeren hukuk kurallarıdır. Ticaret Hukuku, Medeni Hukuku tamamlayan bir hukuk dalıdır ve beş ayrı bölümden oluşur: Ticari İşletme Hukuku, Şirketler Hukuku, Kıymetli Evrak Hukuku, Sigorta Hukuku, Deniz Ticareti Hukuku

4) Devletler Özel Hukuku

Farklı uyrukluklara, vatandaşlıklara sahip kimselerin arasındaki özel hukuk ilişkilerini konu alan bir hukuk disiplini. Yer veya kişi bakımından bir yabancılik unsuru taşıyan hukuki ilişkilere uygulanacak kuralları içerir.

Karma Hukuk Dalları

1. FİKİR VE SANAT ESERLERİ HUKUKU
2. BANKACILIK HUKUKU
3. TOPRAK HUKUKU
4. HAVA ve UZAY HUKUKU
5. İŞ HUKUKU

İş Hukuku

Hizmet sözleşmesi: İşçi ile işveren arasındaki ilişkileri düzenleyen **hizmet akdi** Borçlar Kanununda düzenlenmiştir.

Sendika: İşçilerin ve işverenlerin ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak amacıyla kurdukları tüzel kişilerdir.

Konfederasyon: Beş ayrı sendikanın bir araya gelerek oluşturduğu üst kuruluşlardır.

Toplu iş sözleşmesi: İşçi sendikaları ile işverenler veya işveren sendikaları arasında belli dönemlerde yapılan, tarafların hak ve yükümlülüklerini ortaya koyan yazılı anlaşmalardır.

Grev: İşçilerin üretimi ve hizmeti durdurmasıdır.

Lokavt: Grev kararı alan işçilere karşı işverenin bu hakkını kullanarak işçileri topluca işten uzaklaştırmasıdır.

Kişiler Hukuku ve Kişi Kavramı

Hukukta hak sahibi olabilen ve borç altına girebilen varlıklara **kişi (şahıs)** adı verilir. Kişiler gerçek kişi ve tüzel kişi olarak iki bölümde incelenir.

Gerçek Kişiler

Gerçek kişiler sadece insanlardır. Tek tek bütün insanlar gerçek kişiler olarak değerlendirilir.

Kişiliğin Başlangıcı: Çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar.

Tam doğum: Ana rahminden tamamen ayrılarak bağımsız bir varlık haline gelmiş olmasıdır.

Sağ doğum: Ana rahminden ayrıldıktan sonra çocuğun bir saniye dahi olsa yaşaması, ciğerlerinin nefes almasıdır.

Her doğum 1 ay içerisinde nüfus memuruna bildirilmelidir.
Doğumlar nüfus siciline kaydedilir ve nüfus cüzdanı çıkarılır.

Kişiliğin Sona Ermesi: Ölüm ve gaiplik ile insanların kişiliği sona erer.

Ölüm: Gerçek kişiliği sona erdiren hukuki olaydır.

Ölüm olayının ispatı: Bir kişinin ölmüş olduğunu ispatlama yükümlülüğü, bu ölümden hak sağlayacak kimseye düşer. Bu durumda mirasçılarının, ölen kişinin mirasını alabilmeleri için bu kişinin öldüğünü ispatlamaları gerekir. Hukuki olay sayılan ölümün ispatında kişisel durum sicilinden yararlanılabilir.

Ölüm Karinesi: Bir kimse, ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile gerçekten ölmüş sayılır. Bu kimsenin kütüğüne “o yerin en büyük mülki amirinin emriyle” ölüm kaydı düşürülür. (ölüm karinesi)

Bir geminin torpil sonucu batması, doğal afetler, yanma, patlama, savaş, havada infilak edip parçalanarak denize düşen bir uçak gibi durumlar, ölümüne kesin gözle bakılacak durumlar olarak kabul edilir.

Bu durumda cesetler bulunamadığı için bir kimsenin ölmüş olduğunu ispat etmek, imkânsız denecek kadar güçtür. Kanun, bu durumlarda ölüm karinesi ile ilgilileri ispat yükünden kurtarmaktadır.

Birlikte Ölüm Karinesi: Birden fazla kişiden hangisinin önce veya sonra öldüğü ispat edilemezse, hepsi aynı anda ölmüş sayılır. Bu duruma **birlikte ölüm karinesi** denir. Birlikte öldüğü kabul edilen kişiler birbirine mirasçı olamaz. Her birinin mirası kendi mirasçılarına geçer.

Gaiplik: Ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan bir kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılık varsa, hakları bu ölüme bağlı olanların başvurusu üzerine mahkeme tarafından verilen ve gerçek kişiliği sona erdiren hukuki bir karardır.

- **Ölüm tehlikesi içinde kaybolma:** Ormanda avlanmakta olan bir avcının veya Uludağ'a kayağa gitmiş olan bir sporcunun kaybolması halinde, onların ölümüne ancak kuvvetli olasılık gözüyle bakılabilir. Kaybolmasından itibaren 1 yıl geçtikten sonra mahkemeye gaiplik kararı için başvuru yapılabilir.
- **Uzun zamandan beri haber alınamama:** Tedavi olmak üzere yabancı bir ülkeye gitmiş olan bir kimseden ailesi ve yakınları ölüm şüphesiyle uzun süredir haber alamamışlarsa gaiplik talebiyle mahkemeye başvurabilirler. Son haber alma tarihinden itibaren 5 yıl geçmelidir.

İlgili mahkeme (Asliye Hukuk Mahkemesi) 1 ve 5 yıllık sürelerin geçmesinden sonra yapılan gaiplik başvurusunu en erken 6 aylık bir sürenin sonunda karara bağlar ve gaipliğe hükmeder.

Gerçek Kişilerde Ehliyet

Hak Ehliyeti: Medeni haklardan yararlanma ehliyetidir.

- Gerçek kişiler hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder.
- Medeni haklara ve borçlara sahip olabilme iktidarıdır.
- Pasif bir ehliyettir: Kişinin iradesi ve davranışlarından bağımsız olarak, sadece kişi olma niteliğinden kaynaklanır.
- Her insanın hak ehliyeti vardır ve hak ehliyetinden bütün kişiler eşit biçimde yararlanırlar.

Fiil Ehliyeti: Medeni hakları kullanma ehliyetidir.

- Kişinin kendi işlem ve fiilleriyle lehine haklar, aleyhine borçlar oluşturabilme yeteneğidir.
- Aktif bir ehliyettir: Kişinin davranışlarına hüküm ve sonuçlar bağlanmıştır.
- Fiil ehliyetini herkes değil, ancak kanunun aradığı bazı koşullara sahip bulunan kişiler kullanabilirler.

Fiil Ehliyetine Sahip Olmanın Koşulları

I) Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmak (temyiz kudreti – mümeyyiz olma - sezginlik)

- Akla uygun biçimde davranma yeteneğidir: Bir kişinin fiil ve işlemlerinin sebebini, sonuçlarını, kapsam ve etkilerini önceden görebilme ve bunlara uygun olarak hareket edebilme yeteneğidir.
- Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, ayırt etme gücüne sahiptir.
- Kişinin ayırtım gücüne sahip olup olmadığı her somut olayda ayrıca ele alınmalıdır. (hâkimin takdir yetkisi)

2) Ergin Olmak (reşitlik – rüşt sahibi olma)

Kanunun öngördüğü yaş veya kanunun öngördüğü başka bir yolla belli bir olgunluğa erişmiş olma durumuna denir.

Üç ayrı erginlik durumu vardır:

2.a) Yasal Erginlik: On sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar.

2.b) Evlenme İle Kazanılan Erginlik

- Evlenme, kişiyi ergin kılar: Erken erginlik.
- Medeni Kanuna göre evlenme yaşı; erkek ve kadınlar için 17 yaşının doldurulmasıdır. **(olağan evlenme yaşı)**
- Ancak hâkim kararı ile 16 yaşını bitirmiş erkek veya kadının evlenmesine izin verilebilir. **(olağanüstü evlenme yaşı)**
- Evlenme ile kazanılan rüşt (erginlik) kesindir. Evlenme daha sonra ortadan kalksa bile erginlik devam eder.

2.c) Yargısal Erginlik (Kazai Rüşt): On beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir:

- Küçüğün 15 yaşını doldurmuş olması gerekir.
- Küçüğün menfaatinin bulunması ve kendi isteği şarttır.
- Ana ve babasının (velisinin) izni veya vesayet altında ise vesayet makamının izni zorunludur.

3) Kısıtlı Olmamak (Mahcur Olmamak)

- Kanunda belirtilen sebeplerden birinin varlığı durumunda, bir kişinin medeni hakları kullanma yetkisinin mahkemece kısmen veya tamamen kaldırılması halidir.
- Küçükler velayet altında bulundukları için kural olarak, yalnızca ergin kişiler kısıtlanabilir.
- Kısıtlanan kişiye mahkeme tarafından bir vasi tayin edilir ve vesayet altına alınmış sayılır.

Kısıtlanmayı gerektiren durumlar: Yaşlılığı, sakatlığı, deneyimsizliği sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemediğini ispat eden bir erginin kendi talebi üzerine, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, malvarlığını kötü yönetim, 1 yıl veya daha fazla özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olma.

Vasi: Vesayet altındaki küçüğün veya kısıtlanmış bir erginin kişiliği ve malvarlığı ile ilgili bütün menfaatlerini korumak ve hukuki işlemlerde onu temsil etmekle yükümlüdür.

Vesayet makamı Sulh hukuk mahkemesi ve **Denetim makamı** Asliye hukuk mahkemesidir.

Fiil Ehliyeti Bakımından Kişilerin Sınıflandırılması

I. Tam Ehliyetliler: Fiil ehliyetinin bütün şartlarını yerine getiren gerçek kişilerdir. Ayırt etme gücüne sahip olan, ergin sayılan ve kısıtlanmamış kimselerdir.

- Kendi fiilleriyle her türlü hakkı kazanabilir ve her türlü borç altına girebilirler.
- Haksız fiillerinden sorumludurlar.
- Dava ve takip ehliyetine sahiptirler.

2. Sınırlı Ehliyetliler: Ergin, ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan kişilerdir. Fiil ehliyetine tam olarak sahip olmanın tüm koşullarına sahiptirler. Fakat kanun koyucu, bu kişilerin ehliyetlerini kendilerini veya bir başkasını korumak amacıyla, sayıca az olmasına rağmen önemli bazı hukuki işlemler bakımından sınırlamıştır.

- Bu kişilerde ehliyetlilik asıl, ehliyetsizlik ise istisnadır. Haksız fiillerinden sorumludurlar. (haksız fiil ehliyeti)
- Sınırlı ehliyetlileri iki ayrı grupta toplamak olanaklıdır:
- **Tasarruf yetkisi sınırlanmış evli kişiler:** Eşlerden biri diğer eşin rızası bulunmadıkça, aile konutu ile ilgili kira sözleşmesini feshedemez, konutu devredemez, konut üzerindeki hakları sınırlayamaz.
- **Kendilerine yasal danışman atanmış kişiler:** Dava açma ve sulh olma, taşınmazların alımı, satımı, ödünç verme ve alma, bağışlama, kefil olma, kıymetli evrak alınması ve satılması gibi işlemleri yasal danışmanın onayı olmadan yapamazlar.

Yasal danışman: Belli işlerde görüşü alınmak üzere ergin bir kişiye atanan kimselerdir.

Kayyım: Belirli işleri görmek veya malvarlığını yönetmek için mahkemece atanan kimselerdir.

3. Sınırlı Ehliyetsizler: Fiil ehliyetinin koşullarının tamamına sahip olmayan kişilerdir.

- Ayırt etme gücüne sahip olduğu halde erginliğe ulaşamamış küçükler ile kısıtlanmış ergin kimseler sınırlı ehliyetsizdir.
- Sınırlı ehliyetsizler yasal temsilcilerinin iznini almadan hukuki işlem yaparlarsa; işlemin hükümleri ehliyetli olan kimseyi bağlarken velayet veya vesayet altındaki kimseleri bağlamayacaktır. Sözleşmenin hükümsüz sayılmasında tek taraflı bağlamazlık yaptırımını uygulanır.
- Ehliyetsizlik asıl, ehliyetlilik istisnadır. Bu kişiler, fiil ehliyetinin en önemli koşulu olan ayırt etme gücüne sahiptirler; buna rağmen küçük veya kısıtlanmış kişilerdir.
- Haksız fiillerinden sorumludurlar.
- **Yasak işlemler:** Kanuni temsilci icazet verse de sınırlı ehliyetsizler hiçbir zaman bağış yapamazlar, vakıf kuramazlar, kefil olamazlar.

4. Tam Ehliyetsizler: Ayırt etme gücünden yoksun kimselerdir ve haksız fiillerinden sorumlu tutulmazlar.

- Fiil ehliyetleri yoktur. Çünkü bu kimselerin iradeleri hukuki olarak yok sayılır.
- İyiye kötüden ayırt edemeyecek kadar küçük olan çocuklar, akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olan kişilerdir.
- Kendi başlarına hukuki işlem yapamazlar. Tam ehliyetsiz kişilerin adına hukuki işlemlerini kanuni temsilcileri yapar.
- Dava, takip ve sözleşme ehliyetleri yoktur. Buna karşılık hakkaniyet ilkesi gereği ödeme güçleri varsa haksız fiillerinden sorumlu tutulurlar.

Tüzel Kişiler

Belli bir amacı gerçekleştirmek üzere bağımsız bir varlık halinde örgütlenen, haklar ve borçlar edinebilen kişi veya mal topluluklarıdır.

Tüzel Kişilerin Türleri

- Tüzel kişiler yapısı bakımından mal ve kişi topluluğu olarak ayrılırlar: **Dernekler ve şirketler** kişi topluluğu, **vakıflar** mal topluluğu şeklindeki tüzel kişilere örnektir.

- Bağlı oldukları hukuk sistemi bakımından tüzel kişiler Kamu hukuku ve Özel hukuka tabi olarak kurulur.

Kamu Hukuku Tüzel Kişileri: Kamu hukuku kurallarına bağlı olan tüzel kişilerdir. Kamu kurumları ve kamu idareleri olarak iki bölümde incelenebilirler:

Kamu idareleri (Yerel Yönetimler): İl Özel İdaresi, Belediye, Köy

Kamu kurumları: Kurulmaları ve kaldırılmaları kanunla veya kanunun verdiği yetkiyle gerçekleşir. Üniversiteler, KİT'ler, TRT, Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

Özel Hukuk Tüzel Kişileri: Kişilerin iradelerine bağlı olarak kurulabilen ve kaldırılabilen, özel hukuk hükümlerine tabi tüzel kişilerdir. Dernek, vakıf, şirket ve kooperatifler örnek olarak verilebilir.

- ➔ Kazanç paylaşma amacı güden tüzel kişiler arasında Ticaret şirketleri yer alır. Buna karşılık dernek, vakıf, sendika ve siyasi partiler kazanç elde etme amacıyla kurulmuş tüzel kişiler değildir.

Tüzel Kişiliğin Kazanılması: Özel hukukta tüzel kişiliğin kazanılmasına ilişkin sistemler, üç grupta toplanabilir:

- ✦ **İzin sistemi:** Tüzel kişiler, devletin yetkili kıldığı bir makamın izniyle kurulur. Kamuya yararlı dernekler Bakanlar Kurulu'nun Türkiye'de ikamet eden yabancıların dernek kurması İçişleri Bakanlığı'nın iznine tabidir.
- ✦ **Bildirim sistemi (serbest kuruluş):** Resmi bir makamın iznine ve tesciline gerek olmaksızın tüzel kişiliğin kurulmasına dair iradenin ortaya konması ve kuruluşla ilgili belgelerin gerekli makamlara bildirilmesidir. Dernekler, sendikalar ve siyasi partilerin kurulması bildirim sistemine bağlıdır.
- ✦ **Tescil (kayıt) sistemi:** Tüzel kişiliğin kazanılmasında gereken koşulların uygunluğunun resmi makamlarca kontrol edilmesi ve tescili ile kurulur. Ticaret şirketleri ticaret siciline, vakıflar da vakfedenin yerleşim yerindeki asliye hukuk mahkemesinde tescil edilirler.

Tüzel Kişilerin Ehliyeti

- Kanunlara uygun olarak **kuruldukları andan itibaren** hak ehliyetlerini kazanırlar. Haklara ve borçlara sahip olabilirler.
- Kanuna ve kuruluş belgelerine göre, bulunması **zorunlu olan organlarına sahip oldukları andan** itibaren fiil ehliyetini kazanırlar.
- Tüzel kişilerin fiil ehliyetleri kuruluş amaçları ile sınırlandırılmıştır. (**ihtisas ilkesi**)

Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi

- **Dağılma (Kendiliğinden sona erme - İnfisah):** Tüzel kişiliğin belli durumlarda herhangi bir işleme veya karara gerek olmaksızın kendiliğinden sona ermesidir. Köye okul yaptırmak amacıyla kurulmuş olan bir dernek, amacını gerçekleştirdiğinde hukuki varlığı kendiliğinden sona erer.
- **Dağıtılma (Fesih):** Dernekler kendi yetkili organlarının kararıyla feshedilebilir veya suç kaynağı haline gelmiş bir tüzel kişilik yargı kararıyla dağıtılabilir.

Kişilere irade kuvveti tanınmak suretiyle hukuk düzeni tarafından korunan menfaatlerdir.

Kamu Hakları

1. **Negatif Statü Hakları** (Kişi hakları ve ödevleri): Dernek kurmak, din ve vicdan hürriyeti, mülkiyet, konut dokunulmazlığı, yerleşme ve seyahat hürriyeti, düşünceyi ifade etme hürriyeti, haberleşme hürriyeti.
2. **Pozitif Statü Hakları** (Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler): Ailenin korunması ve çocuk hakları, çalışma, dinlenme, sözleşme, sendika, grev, toplu sözleşme, toprak mülkiyeti, sosyal güvenlik, kıyıların korunması.
3. **Aktif Statü Hakları** (Siyasi Haklar ve Ödevler): Vatandaşlık hakkı, mal bildirme ve vergi ödeme yükümlülüğü, seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı, kamu hizmetlerine girme, vatan hizmeti, dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı.

Özel Haklar

Nitelikleri Bakımından Özel Haklar: Mutlak haklar ve nisbi haklar olarak iki bölümde incelenir.

Mutlak Haklar

- Hak sahibine en geniş yetkiler veren haklardır. Sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülebilir.
- Hak sahibi bu hakkından dilediği gibi yararlanır.
- Mallar üzerinde olabileceği gibi, bazen kişiler üzerinde de olabilir.

→ Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar

Mal: Para ile ölçülebilen ve başkalarına devredilebilen varlıklara denir.

- I. **Maddi Mallar (Eşyalar) Üzerindeki Haklar:** Ev, tarla, otomobil, televizyon, kalem gibi bir cismi olan, elle tutulup gözle görülebilen şeylerdir. “Ayni haklar” olarak adlandırılır.
- ✦ **Mülkiyet Hakkı:** En geniş yetkilere sahip olan ayni haklardır. Malik (mal sahibi), mülkiyetinde bulunan eşyayı, hukuk düzeni sınırlarında kalmak şartıyla, dilediği gibi kullanabilir, eşyadan yararlanabilir, istediği tasarrufta bulunabilir. Malik olduğu eşyayı satabilir, bağışlayabilir, tahrip edebilir, yakabilir. Mülkiyet hakkı, yetkileri en geniş olan ayni haktır.
- ✦ **Sınırlı Ayni Hak:** Sahiplerine mülkiyet hakkından doğan kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkilerinin hepsini değil, bir veya ikisini, örneğin yalnız yararlanma hakkını verir. Kiraladığı konutu satamaz, bağışlayamaz. **İpotek, intifa, sukna ve geçit hakları sınırlı ayni haklardır.**

2. Gayri Maddi Mallar Üzerindeki Haklar: Fikir, endüstri ve sanat ürünü sayılan mallar üzerindeki mutlak haklardır.

- Bilimsel eser, roman, şiir, beste, sinema gibi fikir ve sanat eserleri üzerindeki fikri hak, **telif hakkıdır.**
- Endüstriyel buluşlar üzerindeki **marka hakkı ve patent hakkı.**

→ Şahıslar - Kişiler Üzerindeki Mutlak Haklar

1. Kişinin kendi kişiliği üzerinde sahip olduğu mutlak haklar: Kişilik hakları adı verilir. Kişinin maddi ve manevi varlığı, bedensel bütünlüğü, sağlığı, sesi, görüntüsü, onur ve haysiyeti, özel hayatı üzerindeki haklardır.

2. Kişinin başkalarının kişiliği üzerindeki mutlak hakları: Zayıf olan kişileri korumak için başkalarının kişiliği üzerinde tanınan haklardır. Velayet ve vesayet hakkı örnek verilebilir.

Velayet hakkı: Henüz reşit olmamış küçükler üzerinde ana-babalarına tanınmış olan mutlak haklardır. Çocuğu terbiye etme, dinini seçme, cezalandırma gibi yetkileri içerir.

Vesayet hakkı: Velayet altında bulunmayan küçükleri veya ergin olduğu halde kendilerini yönetemeyecek kişileri korumaya yönelik haklardır. Bu durumda bulunan kişiye mahkeme kararıyla “vasi” tayin edilir.

Nispi Haklar

- Mutlak haklar gibi herkese karşı değil, ancak belli bir kişiye veya belli kişilere karşı ileri sürülebilen haklardır.
- Özellikle borç ilişkisinden doğarlar. Örneğin; kiracının kira bedelini ödememesi durumunda alacaklı olan ev sahibinin kira bedelini bir başkasından isteyebilmesi olanaklı değildir; yalnızca borç ilişkisi kurmuş olduğu kiracıdan isteyebilir.

Kullanılmasının Etkisi Bakımından (Amaç) Özel Haklar

Yenilik Doğuran Haklar: Sahibine tek taraflı irade açıklaması ile yeni bir hukuki durum ortaya çıkarmak veya var olan hukuki durumu değiştirmek ya da sona erdirmek yetkisi veren haklardır.

1. Kurucu Yenilik Doğurucu Haklar: Hakkın kullanılması ile yeni bir hukuki durum meydana getiren haklardır.

2. Değiştirici Yenilik Doğuran Haklar: Hakkın kullanılması ile mevcut hukuki durumu değiştiren haklardır. Kullanıldığında var olan hukuki durum devam etmekte, ancak yapısında değişiklik meydana gelmektedir.

3. Bozucu Yenilik Doğuran Haklar: Kullanılmasıyla mevcut hukuki durumu ortadan kaldıran haklardır. **Fesih beyanı, istifa, azil, mirasın reddi** gibi hakların kullanılması bozucu yenilik doğurucu bir hakkın kullanılması niteliğindedir.

Sıradan (alelade-yalın) Haklar: Kullanılmalarıyla yeni bir hukuki durum oluşturmayan haklardır. Anne ve babanın ergin olmayan çocukları üzerindeki **velayet hakkı** örnek verilebilir.

Hakların Kazanılması ve Kaybedilmesi

Hukuki olay: Ölüm, doğum, gaiplik, zamanaşımı, miras.

Hukuki fiil: Yerleşme, feragat, üretim ve satış.

Hukuki işlem: Bağış, vakıf, vasiyet, sözleşme, kamulaştırma.

Sahibi olmayan hakların, sahipsiz eşyaların bir başkası tarafından edinilmesi aslen kazanma örneğidir. (avcılık ve balıkçılık faaliyetleri, velayet hakkı, kazandırıcı zamanaşımı, sahiplenme, eser sahibinin telif hakkı, marka hakkı)

Sahipli malların mülkiyetinin veya eşyayı kullanma hakkının bir hukuki işlem ile başkalarına taşınması devren kazanma yoludur.(satış, kiralama, miras, teslim, tescil, bağış sözleşmeleri)

Taşınır eşyaların aslen kazanılması **sahiplenmedir**; devren kazanılması **eşyanın teslimi (zilyetliğin devri)** ile gerçekleşir.

Taşınmaz eşyaların aslen kazanılması **işgal yoludur**; devren kazanılması **tapu kaydı ile (tescil)** gerçekleşir.

Hakların Korunması

İçe Dönük Koruma: Kimse kendi kişilik haklarını, özgürlüğünü kısıtlayacak hukuka ve ahlaka aykırı borç ilişkisi kuramaz. Sözgelimi uzun süreli hizmet sözleşmeleri hukuk düzeni tarafından yasaklanmıştır; kimse çalışma, sözleşme ve teşebbüs hürriyetini kısıtlayacak, kendi iradesini sınırlandıracak bir hukuki anlaşma yapamaz. Bu anlamda, Medeni Kanun Hükümleri kişinin kendi haklarına yapabileceği müdahaleye karşı kişiyi korumaktadır.

Dışa Könük Koruma: Gerçek ve tüzel kişilere dışarıdan yapılacak saldırılara karşı devlete başvurmak, hukuki bir güvence sağlamak gerekir. Kişiliğe yönelik saldırılara karşı kimi zaman saldırıyı önlemek için, dört tür dava ile bir savunma oluşturulur: **Önleme davası, saldırıya son verilmesi davası, tespit davası ve tazminat davası.**

Kişinin Kendi Hakkını Bizzat Koruması: Kanun, istisnai durumlarda dışarıdan yönelen saldırılara karşı doğrudan kendisini koruyabilir.

- **Meşru Müdafaa (haklı savunma):** Bir kimsenin hayatına, özgürlüğüne, bedensel bütünlüğüne veya malvarlığına yönelik saldırılarda, saldırıyı uzaklaştırmak için kuvvet kullanabilmesidir. Aynı şekilde bir başkasının malvarlığına veya hayatına yapılacak saldırılar için de kuvvet kullanılması meşru müdafaa hakkı olarak görülür. Kuvvet kullanarak devam etmekte olan saldırıyı savuşturan kişi; bu eyleminden doğan zararları gidermekle yükümlü değildir.
- **Zaruret Hali (zorda kalma):** Bir kimsenin kendisinin veya bir başkasının kişiliğini ve malvarlığını tehlikeden korumak için, bu tehlikeyle ilgisi olmayan bir başka kişiye veya malına zarar vermesidir. Zorda kalan birisinin bu yönde kuvvet kullanmasından doğan zararları gidermesi zorunludur.
- **İleride Doğacak Tehlikeye Karşı Koruma (kuvvet kullanma):** Devletin müdahalesinin sağlanamadığı ve bir başka savunma aracının bulunamadığı koşullarda hakkın kaybedilmesi veya kullanılması olanaksızlaşacaksa kişinin kuvvet kullanmaya başvurmasıdır.

Hukuki İlişkilerin Kapsamı

I. Dürüst Davranma (Objektif İyiniyet)

- Bir hak sahibinin hakkını kullanırken veya borcunu yerine getirirken iyi ve doğru yönde hareket etmesidir.
- Dürüst, namuslu, akli başında, davranışının sonucunu bilen, orta zekâlı her insanın benzer olaylarda izleyeceği yolda hareket etmesi doğruluk ve güven ilişkisini ortaya koyar.
- Herkes, **haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken** dürüstlük kurallarına uymak zorundadır.
- Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz. (kötüye kullanma yasağı)

Başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanmak için yapılan anlaşmalı evlilikler, bir medeni hakkın kötüye kullanılması niteliğindedir.

II. İyiniyet (Sübjektif İyiniyet)

- Bir hakkın kazanılmasında, hakkın kazanılmasına engel olacak bir hukuki eksikliğin bilinmemesi veya gerekli özen gösterilmesine rağmen bu eksikliğin öğrenilmemesidir.
- Bu bilgisizlik veya yanlış bilginin hukuk düzeni tarafından hoş görülmesi gerekir.
- İyiniyetin varlığı, kişinin hakkını genişletir ve kimi durumlarda sorumluluğunu azaltır.
- Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz.

Bir başkasına ödünç verilmiş bir kitabı, ödünç olarak elinde tutan kimseden satın alan üçüncü kişi kitabın mülkiyetini kazanır. Kitabı satın alan üçüncü kişi; satın aldığı kişinin kitabın sahibi olmadığını bilmiyorsa ve gerekli dikkati, özeni gösterdiği halde bilemeyecek durumdaysa mülkiyet hakkını kazanmış sayılır.